

Іващенко В.А.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

УДК 347.77

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НА ТЕРИТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ У 1918–1938 РР.**

Останнім часом актуальними є питання удосконалення законодавчого регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні. Зміни до законодавства мають бути належним чином продумані та підготовлені. У процесі підготовки цінними є не тільки передовий європейський досвід, але й правові традиції, які склалися в Україні у різні історичні періоди. З огляду на це, комплексне вивчення нормативно-правового забезпечення сфери інтелектуальної власності на території українських земель, що входили до складу інших держав, зокрема Чехословаччини, є важливим для сьогодення.

Окрім аспекти досліджуваної нами тематики вивчалися переважно чеськими вченими, зокрема В. Вінопалом та О. Пилетовою. Вітчизняних розвідок, в яких розкривалась би обрана для статті тема, нам віднайти не вдалося, що вкотре засвідчує актуальність теми. Автор статті ставить за мету розкрити особливості законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності, яке діяло в Чехословаччині та на території Закарпаття у 1918–1938 рр.

Однією з етнічних українських територій, яка після розпаду Австро-Угорщини опинилася у складі сусідньої держави, стало Закарпаття, яке після 1918 р. увійшло до складу Чехословаччини як окремих автономний округ. Перебуваючи у складі Австро-Угорщини, Закарпаття підпорядковувалося Угорському королівству, з огляду на це на його території діяло угорське законодавство з інтелектуальної власності, яке за своїм змістом було практично ідентичним австрійському. Чеські землі належали до австрійської частини імперії Габсбургів, а отже, там на момент утворення Чехословаччини чинним було законодавство Австрії [1].

Відразу після створення Чехословаччини було відкориговане законодавство у сфері промислової власності. Перший патентний закон був прийнятий 27 травня 1919 р. Чехословаччина, на відміну від Польщі, яка пішла шляхом вироблення кардинально нового законодавства, у власний патентний закон заклала стандарти охорони, що діяли в Австро-Угорщині [2]. Це пояснюється тим, що на території Чехословаччини діяли австрійські стандарти правової охорони, а на території польських земель у різних регіонах діяло російське, австрійське і німецьке законодавство і не було вироблено єдиних правових традицій в охороні інтелектуальної власності.

Іншим аспектом прийняття попередніх традицій було те, що законодавство у сфері інтелектуальної власності, зокрема патентний закон 1897 р. високо оцінювався фахівцями.

Зміни у вказаному законі стосувалися лише певних термінологічних та мовних особливостей які були скореговані для нової держави.

Позитивним кроком у формуванні законодавства у сфері промислової власності стало входження Закарпаття до міжнародної системи охорони інтелектуальної власності. Чехословаччина у 1919 р. приєдналася до Паризької конвенції з охорони інтелектуальної власності і Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію товарних знаків, після чого одним із перших кроків стало заснування Патентного відомства та Патентного суду [3]. У тому ж році затверджено штат патентного відомства, до якого входило 16 технічних співробітників і 4 юристи. Саме Патентне відомство знаходилося у палаці Валенштейн у Празі.

За перші кілька років існування патентного відомства робота велася у напрямі визнання австрійських патентів. Першим був переведений австрійський патент Р 70/1918, з 1918 по 1925 рр. із 6 506 виданих патентів третина була по заявках, зроблених у часи існування імперії Габсбургів. У 1922 р. був прийнятий новий закон, який вносив незначні зміни у сферу регулювання винахідництва і базувався на тих самих стандартах, що й австрійське законодавство.

Із розвитком держави розширювалося і патентне відомство. Станом на 1 січня 1924 р. загальна чисельність співробітників патентного відомства зростає до 99 осіб – голови відомства, його заступників, 50 техніків, 8 юристів, 6 бухгалтерів, 33 офісних і бібліотечних працівників [2]. Патентне відомство Чехословаччини упродовж 1919–1934 р. очолювала єдина особа – Алоїс Німіц. Вказане відомство діяло у складі Міністерства промисловості та торгівлі. Також упродовж 1920-х рр. було прийнято низку урядових постанов, що доповнювали патентне законодавство та детальніше регулювали окремі аспекти промислової власності. Серед таких документів була і постанова № 6 від 22 грудня 1925 р., що регламентувала права і обов'язки Патентних повірених. Варто звернути увагу на певний вплив СРСР, розвиток законодавства Чехословаччини. Так, чехословацьким урядом було прийнято постанову № 62 130/1935 Coll. «Про реалізацію угоди про взаємний захист прав власності» відповідно до торговельної угоди з СРСР, яка підписана у Празі 25 березня 1935 р. Зазначені договори стосувалися окремих аспектів охорони інтелектуальної власності [2].

Окремі зміни, внесені до законодавства, стосувалися юридичної освіти членів патентного відомства, які займалися вирішенням конфліктних питань

щодо патентних заявок. Також збільшувалися розміри штрафів щодо порушення прав патентовласників. За різного роду порушення, згідно з рішенням суду, накладалися санкції у розмірі від 50 до 2 000 крон або позбавлення волі на строк від трьох днів до одного місяця. Економічний розвиток країни сприяв зміні державної політики в області патентного захисту. У жовтні 1922 р. владою були збільшені збори за подання патентних заявок і щорічної плати за підтримку чинності патенту. За подачу заявки з 1 грудня 1922 р. розмір плати становив 100 крон, за підтримку чинності патенту розмір оплати становив від 100 крон у перший рік чинності і зростав до 1 700 крон на рік за п'ятнадцятий [2].

Формування власного законодавства у сфері авторського права здійснювалося на тих самих принципах, що і законодавства у сфері промислової власності.

У період з 1918 по 1926 рр. чинність австрійського закону про авторське право була поширена на всю територію Чехословаччини. Таким чином, було запроваджено єдину модель охорони авторського права на чеських та словацьких землях, включно із Закарпаттям.

Новий закон «Про авторське право» було прийнято у 1926 р. (далі – Закон 1926 р.). Основою нового законодавства з авторського права став австрійський закон 1895 р. У Законі 1926 р. відображалися система й основні принципи австрійського законодавства, які полягали в єдності і винятковості авторських прав, що закріплювали не тільки матеріальні, але і нематеріальні права [4]. Положення Закону 1926 р. відповідали міжнародним стандартам охорони авторського права, оскільки Чехословаччина приєдналася до Бернської конвенції у 1921 р. [5]. Щодо характеристики самого закону, попри схожість зі старим австрійським законодавством, він мав і свої особливості. У § 1 був чітко визначений предмет регулювання закону, зокрема до нього належала сфера літературної художньої, музичної та фотографічної творчості. Також наводився детальний перелік об'єктів авторського права (§ 4, 5), однак вказаний перелік подавався не в одній, а кількох статтях, які об'єднували об'єкти авторського права за певним напрямом та специфікою. Якщо в § 4 були включені різного роду оригінальні твори, то в § 5 йшлося про похідні твори. На рівні з іншими об'єктами Законом 1926 р. охоронялися твори кінематографії або твори, створені аналогічним чином. В окрему групу в межах § 4 були об'єднані креслення, плани, карти, пластикові креслення, ескізи, географічні і топографічні плани, глобуси, фотографії та інші технічного змісту твори. Вказаний у § 4 перелік об'єктів авторського права вичерпним не був. Цікавим було те, що закон охороняв твори як такі, чітко не визначаючи об'єктивну форму існування. З огляду на це можемо зробити висновок, що законом 1926 р. охоронялися твори у будь-якій формі існування, як усні, так і письмові.

Згідно з § 7, регламентувалася правова охорона похідних творів, зокрема перекладів, аранжувань

та інших творів. Такі твори були об'єктами правової охорони за умови наявності дозволу на переклад або переробку від власника оригінального твору. Також законом визначалося поняття публікації твору (оприлюднення) (§ 8). Автором твору, відповідно до § 9, вважалась особа, яка створила твір. Автором могла бути тільки фізична особа, хоча у законі про це прямо не йшлося. Законодавцем чітко визначалося поняття «співавторство», яке за видом ділилось на подільне і неподільне (§ 10). Закріплені у чехословацькому законодавстві принципи охорони є близькими до сучасних. Окремими статтями регламентувалися особисті немайнові права, право на ім'я (§ 12), право видати твір анонімно або під псевдонімом (§ 13). Автор міг передати права невизначеному колу осіб або у спадщину. Реалізація майнових прав та порядок передачі, прав на твори була аналогічною до закону 1895 р. [6]. Однак окремі положення деталізувалися. Зокрема чіткіше регламентувалися порядок замовлення твору (§ 17), порядок передачі права власності на твір, правові засади укладання контракту та відповідні наслідки його невиконання (§ 19). Важливими були положення, що закріплювали конфіденційність і приватність листування. Заборонялося без згоди авторів листування та особи, якій адресований лист, публікувати таке листування (§ 26). Право дозволяти чи забороняти опублікування листів після смерті автора належало спадкоємцям.

Щодо переліку випадків вільного використання творів (§ 29), вони були обмежені, а їх перелік був практично незмінним порівняно із законом 1895 р. Як і раніше, дозволялося цитування, використання в навчальних і наукових цілях, використання в домашніх умовах тощо. Новацією була поява положень, які регламентували порядок діяльності літературних та інших асоціацій та фактично започатковували систему колективного управління. Тривалість термінів охорони твору була збільшена до 50 років. Така тенденція характерна для більшості країн, що були утворені унаслідок підписання Версальсько-Вашингтонської системи договорів. Як і Польща, Чехословаччина долучилася до Бернської конвенції. Законом охоронялася цілісність та зміст творів, які були цінними для суспільства. Справедливим буде зауважити, що чехословацьке законодавство, яке діяло на території Закарпаття, не для всіх творів застосовувало 50-річний термін охорони. Згідно з § 41, фотороботи охоронялися 10 років після видання, а якщо робота була опублікована після смерті автора – 10 років після публікації. Особливістю Закону 1926 р. стала деталізація положень щодо захисту порушених авторських прав. Положення про захист були включені до IV розділу закону. Порушення прав на твір класифікувалися за ступенем тяжкості. Зокрема, свідоме порушення авторських прав, яке вчинила особа, прирівнювалося до злочину (§§ 45, 46), санкція за який передбачала позбавлення волі на строк від двох тижнів до шести місяців, або штраф у розмірі 250 000 крон, або ж обидва покарання. Натомість за менш жорсткі порушення санкції були знач-

но меншими. Згідно з § 47, за порушення авторського права, яке не завдало значних збитків, санкція передбачала штраф у розмірі від 50 до 10 000 крон або позбавлення волі на строк від трьох днів до одного місяця. Також визначалася підсудність справ та особливості притягнення до відповідальності окремих категорій осіб, зокрема військовослужбовців (§ 49). Крім кримінальної відповідальності, за правопорушення, визначені у § 45 або § 46, у процесі розгляду могли бути застосовані тимчасові заходи, які передбачали різного роду дії, що унеможливили б подальше порушення до закінчення розгляду справи [6].

Передбачалася можливість заміни ув'язнення грошовим стягненням. Більшість осіб відповідали у рамках цивільного позову. Зміни до закону про авторське право 1926 р. було внесено у 1936 р. Вони загалом були незначними і стосувалися окремих параграфів. Зокрема, зміни стосувалися порядку використання твору § 16 (а), порядку публікації твору та порядку дачі дозволів на публікацію (§ 21), використання творів в освітніх цілях і з пізнавальною метою у громадських місцях (§ 23), також правил використання творів періодичної преси та інших творів із зазначенням джерела (§ 24). Окремі зміни стосувалися прав професійних асоціацій, які, по суті, були організаціями колективного управління. Згідно з § 30 а), визначались правовий статус такої асоціації та загальні засади її діяльності та ліцензування з боку держави. На підставі внесених змін асоціації, що мали відповідний статус, отримали цілий спектр можливостей щодо управління майновими правами авторів. Облік таких асоціацій здійснювався Міністерством освіти Чехословаччини [7]. Таким чином, законодавство Чехословаччини у сфері промислової власності та авторського права, зберігаючи у своїй основі старе австрійське законодавство, було істот-

но доповнене змінами, що зроблені із врахуванням тодішніх європейських тенденцій. Законодавцем деталізовано об'єкти охорони, включені положення щодо управління майновими правами авторів та посилено норми відповідальності щодо прав інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. RIGORÓZNÍ PRÁCE [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/84003/?lang=cs>.
2. Národní archiv – Patentní úřad, Praha Počátky Patentního úřadu, 1919-1923 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.badatelna.eu/fond/2275/uvod/7123#sthash.r4rcUEKE.dpuf>.
3. Patenty a průmyslové vzory [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://patentnarozum.eu/lekce/patenty-a-prumyslove-vzory>.
4. Olga Pitelová. Vývoj a ochrana autorských práv v oblasti kultury // Masarykova univerzita Právnická fakulta Katedra občanského práva. 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://is.muni.cz/th/81629/pravf_m/doc.
5. Vilém Vinopal. Analýza českého autorského práva v kontextu společenských změn: vývoj od poloviny 20. století do současnosti: diplomová práce [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://piratskenoviny.cz/?c_id=32710.
6. Zákon o právu autorském, 218/1926 Sb. ZÁKON ze dne 24. listopadu 1926 o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském) Změna: 120/1936 Sb [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=31>.
7. Zákon ze dne 24.4.1936, kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 24. listopadu 1926, č. 218 sb. z. a n., o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravo.cz/vyhledavani=-aspi/?Id6540=&Section1=&IdPara1&ParaC=2>.

Іващенко В.А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ У 1918–1938 рр.

У статті проаналізовано правове регулювання сфери інтелектуальної власності на території Закарпаття у 1918–1938 рр. З'ясовано, що у вказаний історичний період Закарпаття входило до складу Чехословаччини, а отже, на території Закарпаття діяло чехословацьке законодавство. На основі нормативної бази та окремих теоретичних напрацювань показано низку законодавчих кроків Чехословацької влади у процесі формування системи правової охорони інтелектуальної власності. З'ясовано, що законодавство Чехословаччини у сфері інтелектуальної власності, на відміну від сусідніх країн, зокрема Польщі, формувалося на основі попереднього правового досвіду. Автором у загальних рисах розкрито процес формування патентного відомства Чехословаччини. Встановлено, що основним напрямом діяльності патентного відомства у початковий період його існування була робота з розглядом заявок поданих за часів Австро-Угорської імперії. Також звертає увагу стабільність у кадровій політиці патентного відомства, яке упродовж багатьох років очолював Алоїз Німіц. Автором наголошується на сталості правових традицій у сфері інтелектуальної власності в Чехословаччині загалом та на території Закарпаття зокрема. Також у статті показано зміни у сфері регулювання авторських правовідносин, які відбулися у зв'язку з оновленням законодавства у 1926 р. На основі нормативно-правової бази показано створення інституту колективного управління авторськими правами, який формувався на базі творчих спілок. Встановлено, що після прийняття нового законодавства було посилено відповідальність за порушення авторського права, збільшено штрафні санкції та за окремі правопорушення передбачалася кримінальна відповідальність.

Ключові слова: Закарпаття, законодавство, авторське право, промислова власність, патентне відомство, юридична відповідальність.

Иващенко В.А. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОХРАНЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ НА ТЕРРИТОРИИ ЗАКАРПАТЬЯ В 1918–1938 гг.

В статье проанализировано правовое регулирование сферы интеллектуальной собственности на территории Закарпатья в 1918–1938 гг. Установлено, что в указанный исторический период Закарпатье входило в состав Чехословакии и на территории Закарпатья действовало чехословацкое законодательство. На основе нормативной базы и отдельных теоретических наработок показан ряд законодательных шагов чехословацкой власти в процессе формирования системы правовой охраны интеллектуальной собственности. Выяснено, что законодательство Чехословакии в сфере интеллектуальной собственности, в отличие от соседних стран, в частности Польши, формировалось на основе предыдущего правового опыта. Автором в общих чертах раскрыт процесс формирования патентного ведомства Чехословакии. Установлено, что основным направлением деятельности патентного ведомства в начальный период его существования была работа по рассмотрению заявок поданных во времена Австро-Венгерской империи. Также обращает внимание стабильность в кадровой политике патентного ведомства, которое на протяжении многих лет возглавлял Алоиз Нимиц. Автор отмечает постоянство традиций в сфере интеллектуальной собственности в Чехословакии в целом и на территории Закарпатья в частности. Также в статье показано изменения в сфере регулирования авторских правоотношений, которые произошли в связи с обновлением законодательства в 1926 г. На основе нормативно-правовой базы показано создание института коллективного управления авторскими правами, который формировался на основе творческих союзов. Установлено, что после принятия нового законодательства была усилена ответственность за нарушение авторского права, увеличены штрафные санкции и за отдельные правонарушения предусмотрена уголовная ответственность.

Ключевые слова: Закарпатье, законодательство, авторское право, промышленная собственность, патентное ведомство, юридическая ответственность.

Ivashchenko V.A. LEGAL REGULATION OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION IN THE TERRITORY OF ZAKARPATIA IN 1918–1938.

The article analyzes the legal regulation of the intellectual property field in the Zacarpathian region in 1918–1938. It was ascertained that during this historical period, Zacarpattia was part of Czechoslovakia, and therefore the Czechoslovak law was in force in Zacarpattia. On the basis of the normative base, and certain theoretical developments, a number of legislative steps by the Czechoslovak authorities in the process of forming a system of legal protection of intellectual property are shown. It has been clarified that the legislation of Czechoslovakia in the field of intellectual property, in contrast to neighboring countries, in particular Poland, was formed on the basis of preliminary legal experience. A positive step in the formation of legislation in the field of industrial property was the entry of Zacarpattia into an international system of protection of intellectual property. Czechoslovakia joined the Paris Convention for the Protection of Intellectual Property in 1919 and the Madrid Agreement on International Registration of Trademarks, after which the founding of the Patent Office and the Patent Court became one of the first steps. The author in general terms, discloses the process of formation of the patent office of Czechoslovakia. It was established that the main direction of the activities of the patent office in the initial period of its existence was the work on consideration of applications filed during the Austro-Hungarian Empire. Also, work was carried out in the direction of raising the professional level of the employees of the Patent Office of Czechoslovakia. In addition to patent scientists and clerks, the patent department employed a whole category of persons with higher legal education and appropriate knowledge in the field of intellectual property. Also, attention is drawn to the stability in the personnel policy of the patent office, which for many years was headed by Alois Nimitz. Note that work in the field of legislation was carried out centrally, from above, and all document circulation was concentrated in Prague. The author emphasizes the persistence of legal traditions in the field of intellectual property in Czechoslovakia in general and in Zacarpattia in particular. Also, the article shows changes in the sphere of regulation of copyright relations that took place in connection with the updating of the legislation in 1926. On the basis of the regulatory framework, the creation of a collegiate management of copyrights institute, which was formed on the basis of creative unions, is shown. It was established that after the adoption of the new legislation, responsibility for the violation of copyright was strengthened, penalties were increased and certain criminal offenses were foreseen. Also, the jurisdiction of cases and peculiarities of prosecution were determined by certain categories of persons, in particular, military personnel. Attention is also drawn to the fact that the Czechoslovakia and the Soviet Union, in which intellectual property law was based on the principles of public ownership, has also exerted a certain influence on the formation of a normative framework in the field of intellectual property.

Key words: Zacarpattia, legislation, copyright, industrial property, patent office, legal liability.